

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто переваги особистісно зорієнтованого навчання під час процесу професійної підготовки майбутніх учителів-філологів, досліджуються функції педагогічного спілкування.

Ключові слова: особистісно зорієнтоване навчання, творча особистість.

В статье рассматриваются преимущества личностно ориентированного обучения во время процесса профессиональной подготовки будущих учителей-филологов, исследуются функции педагогического общения.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, творческая личность.

The article deals with the preference of the personal and orientative teaching during the process of pedagogical training. The functions of pedagogical communicating are investigated in the article.

Key words: the personal and orientative teaching, creative personality.

Кардинальне реформування життя суспільства створило реальні передумови для значних перетворень в економіці, науці, культурі. Вони відбуваються на тлі глобальної інтеграції до світового освітнього простору, суттєвої модернізації системи освіти, зростання ролі етнічних культурних чинників та національної самосвідомості, у зв'язку з чим підвищуються вимоги до предметних компетентностей фахівців, їх професіоналізму. Утвердження таких суспільних і особистісних цінностей, як «людина», «творчість», «духовність», «компетентність», визначається характером сучасних цивілізаційних процесів та зумовлює інтенсивне поширення в освітянській практиці гуманістично зорієнтованих підходів і технологій, спрямованих на цілісний розвиток особистості всіх учасників педагогічного процесу, активізацію їхніх творчих суб'єктивних можливостей, зростання ерудиції й загальної культури.

Одним із принципів реалізації Державної національної програми «Освіта» є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб [1].

Згідно з цим принципом на сучасному етапі розвитку системи освіти відбувається перехід до особистісно зорієнтованого навчання, мета якого полягає у створенні максимально сприятливих умов для формування предметних компетентностей майбутніх філологів, виявлення та активного використання їхніх індивідуальних особливостей під час процесу професійної підготовки в умовах вищого навчального педагогічного закладу.

Мета статті – показати можливість особистісно зорієнтованого навчання у формуванні предметних компетентностей майбутніх учителів філологічних спеціальностей під час професійної підготовки.

Сучасній школі потрібен кваліфікований компетентний фахівець із високим духовно-моральним потенціалом. Від компетентності вчителя-філолога залежить результативність і якість підготовки підростаючого покоління. Ось чому проблема підготовки педагогічних кадрів набуває статусу соціальної. Завданням вищих навчальних педагогічних закладів є формування у майбутніх учителів філологічних спеціальностей предметних компетентностей.

Для цього необхідно переосмислити весь процес професійної підготовки майбутніх учителів-філологів, його мету, основні завдання й принципи, зміст навчання з урахуванням самостійного й творчого усвідомлення ними психолого-педагогічних і фахових знань. Такі знання дієві, стимулом їх поповнення є не оцінка викладача, а практика.

Проблема професійного розвитку фахівця, формування його предметних компетентностей у контексті сучасних гуманістичних підходів успішно розробляється в психології, акмеології, професійній педагогіці, що знаходить своє відображення в науковому доробку С. Батишева, А. Деркача, Є. Климова, Т. Кудрявцева, Ю. Поваренкова, О. Романової, В. Шадрикова та інших. Фундаментальні основи оновлення вищої педагогічної освіти, теоретичні й методичні засади професійно-педагогічної підготовки студентів розкриваються в працях В. Андрущенко, В. Бондаря, О. Глузмана, О. Дубасенюк, А. Капської, Н. Кузьміної, В. Лугового, О. Мороза, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Л. Хомич та інших.

Об'єктом дидактичних досліджень стали різноманітні сторони педагогічної діяльності та особистості різних категорій працівників освітньо-виховної сфери (Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, З. Курлянд, А. Ліненко, А. Маркова, Л. Мітіна, Г. Нагорна, О. Цокур, О. Щербаков та інші).

Численні та вагомні за теоретичними й методичними результатами наукові надбання закладають філософсько-методологічні, психолого-педагогічні, методико-технологічні орієнтири для подальших комплексних досліджень еталонних моделей досконалої педагогічної праці, поміж яких проблема формування предметних компетентностей майбутніх учителів філологічних спеціальностей

залишається маловивченим явищем, що розглядається здебільшого побічно. Це призводить до того, що формування предметних компетентностей майбутніх філологів у сучасній практиці педагогічної освіти має недостатньо усвідомлений і часто стихійний характер. Між тим існують широкі перспективи щодо науково-методичного розроблення проблеми професійної підготовки не лише як передумови, показника, результату високоякісної педагогічної праці, а й як пролонгованої мети.

Прагнення до возвеличення людини своїм корінням сягає глибинних витоків людської культури, зокрема філософії Протагора («Людина – міра всіх речей») і Сократа («Людино, пізнай себе, і ти пізнаєш увесь світ»). Уся післясократівська філософія спрямована на вивчення людини, її життя.

Для впровадження цього підходу в навчально-виховний процес вищих навчальних педагогічних закладів необхідно оволодіти його механізмами і прийомами.

Такий досвід дає гуманістична педагогіка, неопрагматизм, екзистенціалізм, вільне виховання (США та Європа 70-х років), педагогіка співробітництва (СРСР, 80-ті роки), народна педагогіка тощо.

Ідеями особистісно зорієнтованого підходу пронизані погляди відомих педагогів минулого: Дж. Дьюї, М. Монтессорі, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинського та інших. Усіх цих педагогів об'єднує прагнення виховати вільну особистість, надати людині можливість активної пізнавальної діяльності. Їхні концепції об'єднує ліберальна педагогіка, яка протистоїть авторитарній.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що проблема впровадження особистісно зорієнтованого підходу в навчальний процес не залишилася поза увагою дослідників (Б. Ананьєв, Є. Бондаревська, І. Бех, Л. Виготський, П. Гальперин, Б. Гершунський, В. Давидов, Д. Ельконін, І. Зимня, І. Іванов, М. Каган, В. Ледньов, О. Леонтєв, В. Моляко, А. Петровський, О. Пехота, К. Платонов, К. Роджерс, С. Рубінштейн, С. Сисоєва, Т. Сущенко, Н. Талізїна, І. Якиманська).

Нині розроблення теорії особистісно зорієнтованого підходу – одна з актуальних проблем. Вона багатоаспектна й охоплює дидактичні засади формування вмінь самоорганізації, рефлексії, вироблення критеріїв оцінювання змін в особистісних новоутвореннях учителів іноземної мови.

Нині в Україні деякі аспекти цієї проблеми досліджують О. Савченко, І. Єрмаков, О. Пехота, М. Чобітько та інші.

Сучасне розуміння особистісного підходу визначили в 60-тих роках минулого століття зарубіжні вчені К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкль. Поняття особистісного підходу передбачає відкриття унікального «Я» у кожного студента, допомогу йому в усвідомленні, розкритті власних можливостей у становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно значущого і суспільно прийнятного самовизначення, самореалізації та самоутвердження.

На думку І. Якиманської, кожна людина дивиться на світ, спираючись на суб'єктний досвід, користується знаннями, сформованими культурою, що її оточує. Тому важливо спочатку виявити суб'єктний досвід майбутніх учителів-філологів, а тоді вже, спираючись на нього, формувати наукові знання, що становлять основу предметних компетентностей [2]. Важливо також погоджувати нові поняття із суб'єктивним досвідом студентів. Традиційно в процесі професійної підготовки вчителів особистісний досвід ігнорувався, оскільки він не є досконалим і науковим.

Кожен студент під час навчання прагне розкрити свій особистий потенціал, який надала йому природа, і йому треба допомогти, створивши необхідні умови. Деякі науковці (Е. Гельфман, М. Холодна та інші) наполягають на визнанні студентами права на самовизначення та самореалізацію в процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної роботи.

Дійсно, кожний студент має свої особисті способи засвоєння нових знань. Для викладача вищої школи важливо виявити ці способи, застосовуючи різні засоби, які дозволяють майбутнім учителям обирати особистісно значущі для них способи навчання.

Індивідуальний підхід під час професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей забезпечується диференціацією навчання. За І. Якиманською, йдеться про виявлення індивідуальних особливостей майбутніх філологів, а потім про вибір для них найсприятливіших умов формування предметних компетентностей шляхом застосування різних диференційних форм, а не навпаки.

Особистісно зорієнтована модель навчання передбачає розвиток критичного мислення студентів, що неодмінно потребує діалогічної ситуації, вільної, творчої діяльності.

Процес формування предметних компетентностей майбутніх учителів філологічних спеціальностей, під час якого реалізується особистісно зорієнтоване навчання, за структурою є трикомпонентним: цілепокладання, віртуальний полілог, рефлексивний етап.

Звернення уваги науковців до формування предметних компетентностей зумовлено:

– переходом світової спільноти до інформаційного суспільства, де пріоритетним вважається не просте накопичення студентами знань та предметних умінь і навичок (мета так званої «знанневої педагогіки»), а й формування вміння вчитися, оволодіння навичками пошуку інформації, здатності до самонавчання впродовж життя, де ці новоутворення стають визначальною сферою професійної діяльності людини;

– особливою актуалізацією глобалізації усіх сфер життєдіяльності особистості і суспільства в умовах загальноцивілізаційних тенденцій сучасного світу, що вимагає від вищої школи надати молодій людині елементарні можливості інтегруватися в різні соціуми, самовизначатися в житті, активно діяти, бути конкурентоспроможною на світовому ринку праці.

З огляду на це О. Бігич, І. Зимня, Н. Кузьміна та інші зазначають, що завдання сучасної вищої освіти полягає не тільки в тому, щоб дати професійні знання, а й у тому, щоб підготувати фахівця, який глибоко розуміє і знає свою роль у суспільстві, вміє творчо використовувати здобуті знання на практиці, уміє працювати з людьми, у колективі, цінує колективний досвід, прислухається до думки колег, критично оцінює досягнуте. У зв'язку з цим підготовка компетентних педагогів є одним із пріоритетних завдань сучасної професійної освіти.

Відтак, аналіз вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень у галузі розробки проблеми компетентності дозволив дійти переконливого висновку, що науковцями компетентність розглядається, як: характеристика особистості – здатності, якості, властивості (Г. Вершловський, Ю. Кулюткін, А. Новиков, О. Петров, В. Сластьонін, Ю. Татур, Е. Шорт); процедура розв'язання конкретної ситуації (І. Єрмаков, Г. Несен, Л. Сохань); якості педагога, що необхідні для ефективної професійної діяльності (В. Баркасі, Т. Волобуєва, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Нестеренко та інші).

Постає питання, як же діяти викладачу задля впровадження особистісно зорієнтованого навчання під час процесу формування предметних компетентностей?

У його свідомості має відбутися переорієнтація в поглядах на особистість студента як цінність та самоцінність. За цих умов навчально-виховний процес набуває особистісного спрямування. Але без знань особистісних проявів кожного студента в конкретній академічній групі реалізація особистісно зорієнтованого навчання буде неможлива.

Організація навчально-виховного процесу як особистісно зорієнтованого навчання ґрунтується на знаннях фізіологічного, творчого, особистісного, інтелектуального потенціалу студентів, а також морально-психологічних умов, створених в академгрупах. Саме це і забезпечує формування предметних компетентностей майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Отже, правомірно зробити висновок: під особистісно зорієнтованим навчанням ми розуміємо таке навчання, яке передбачає активні позиції як особистості студента, так і особистості викладача, їх взаємозв'язки між собою.

Особистісно зорієнтоване навчання сприяє самовдосконаленню особистості, допомагає пізнати себе, розкрити свої потенційні можливості задля самореалізації, що надасть можливість продуктивно будувати життя. У центрі особистісно зорієнтованого навчання знаходиться особистість майбутнього фахівця філологічних спеціальностей, його самобутність і самоцінність.

Література

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна – XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Холодная М. А. Интеллектуальное воспитание личности / М. А. Холодная, Э. Г. Гельфман // Педагогика. – 1998. – № 1. – С. 21–24.
3. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 17–20.